

Behoeftte aan kennis van vreemde talen in Nederlandse en Duitse bedrijven in de grensregio Nederland-Duitsland

Beknopt verslag van een onderzoek uitgevoerd in opdracht van de EURES-Euregio Rijn-Waal & euregio rijn-maas-noord

J. Frietman
Th. Buis
S. van Broekhoven
G. Busse

maart 2001

ITS Nijmegen

Inhoudsopgave

1. Vraagstelling en onderzoeksopzet	1
2. Nederlandse bedrijven	5
2.1 Behoeftte aan vreemde talen op bedrijfsniveau	5
2.2 Vereisten per functiegroep	12
3. Duitse bedrijven	19
3.1 Behoeftte aan vreemde talen op bedrijfsniveau	19
3.2 Vereisten per functiegroep	27
4. Nederland en Duitsland vergeleken	33
5. Aanbevelingen	35

1. Vraagstelling en onderzoeksopzet

Vraagstelling van het onderzoek

Op initiatief van de scholen aan de Duitse zijde van de grens is een zogenaamde 'Runder Sprachentisch' tot stand gekomen. Eén van de doelen die daarmee worden nagestreefd, is het verzorgen van vreemde talen onderwijs, dat aansluit bij de behoefte aan kennis van de vreemde talen in zowel Duitse als Nederlandse bedrijven. Het gaat met andere woorden om de eisen die aan werknemers worden gesteld ten aanzien van hun kennis van vreemde talen.

Om zicht te krijgen op de behoefte van bedrijven aan kennis van vreemde talen is voorzien in een (kortlopend) onderzoek aan beide zijden van de grens. Voor wat betreft het onderzoek is aansluiting gezocht bij een eerder uitgevoerd onderzoek naar beroepspendelaars in de Euregio Rijn-Waal en de euregio rijn-maas-noord.¹ Over de resultaten van het vreemde talen onderzoek, dat in opdracht van de EURES-Euregio Rijn-Waal & euregio rijn-maas-noord is uitgevoerd door het ITS te Nijmegen, wordt in onderhavige notitie verslag gedaan.

Onderzoeksactiviteiten

Het onderzoek kende twee fasen:

Ten eerste werd in de zomer van 1999 een schriftelijke enquête onder Nederlandse bedrijven afgenomen. De resultaten van dit deelonderzoek zijn in augustus 1999 gepubliceerd². Vervolgens is de vragenlijst vertaald en aangepast aan de Duitse situatie. De enquête naar de behoefte aan vreemde talen is in de herfst van 2000 bij Duitse bedrijven afgenomen. In onderhavig onderzoeksverslag worden de

---

¹ Jos Frietman, G. Busse: *Grenzen überwinden, Chancen entdecken: Arbeitsmobilität in der Euregio Rhein-Waal und in der euregio rhein-maas-nord*. Nijmegen, Dortmund: ITS/ Socialforschungsstelle, voorjaar 1999.

² J. Frietman, Th. Buis, S. van Broekhoeven: *Behoeftte aan kennis van vreemde talen in Nederlandse bedrijven in de grensregio Nederland-Duitsland / Bedarf an Fremdsprachenkenntnisse in niederländischen Unternehmen in der deutsch-niederländischen Grenzregion*. Nijmegen: ITS, augustus 1999.

resultaten van dat onderzoek gepresenteerd en vergeleken met de gegevens van de Nederlandse bedrijven.

Nadere beschrijving van het verloop van het onderzoek

a) schriftelijke enquête bij de bedrijven

Het in kaart brengen van de behoefte aan kennis van de vreemde talen is gebeurd door middel van een schriftelijke enquête onder een steekproef van bedrijven in de grensregio. Voor de enquête onder de bedrijven is een qua omvang beperkte vragenlijst opgesteld. Aan de orde komen:

- de vraag naar de behoefte aan kennis van vreemde talen in algemene zin
- de vraag naar de functies waarvoor kennis van vreemde talen vereist is
- de vraag om welke vreemde talen het gaat (uitgesplitst per functie)
- de vraag in welke situaties (voor welke doeleinden) de kennis van vreemde talen vereist is en hoe vaak dat voorkomt
- de vraag naar het vereiste beheersingsniveau.

b) steekproef van Duitse bedrijven

Voor het trekken van beide steekproeven (aan Nederlandse en Duitse zijde) is gebruik gemaakt van het adressenbestand uit het bovengenoemde onderzoek naar beroepspendelaars. Er is gestratificeerd naar bedrijfsgrootte. Daarbij zijn aan Nederlandse zijde kleine bedrijven met minder dan vijf werknemers vanwege het beschikbare adressenbestand niet bij het onderzoek betrokken. Van de in totaal 1.071 Nederlandse bedrijven in de steekproef hebben er 272 deelgenomen aan het onderzoek; van de in totaal 1204 Duitse bedrijven hebben 189 aan het onderzoek deelgenomen. Bijna 50 vragenlijsten van de benaderde Nederlandse bedrijven zijn als 'onbestelbaar' geretourneerd. Aan Duitse zijde zijn 10 vragenlijsten als 'onbestelbaar' geretourneerd. Ongeveer 30 ingevulde Nederlandse vragenlijsten arriveerden ná de sluitingsdatum. Met inachtneming van deze constatering bedraagt de respons aan Nederlandse zijde bijna 28 % en aan Duitse zijde bijna 17 %.

c) analyse en rapportage

Bij de analyses van de gegevens is gebruik gemaakt van eenvoudige analyse-technieken (rechte tellingen en kruistabellen). De resultaten daarvan zijn neergelegd in onderhavige, praktijkgerichte rapportage.

Opbouw van de rapportage

Het onderzoek wordt chronologisch beschreven. Eerst worden de resultaten van het Nederlandse deelonderzoek gepresenteerd en vervolgens de resultaten aan Duitse zijde van het grensgebied. In de beide afsluitende hoofdstukken worden de onderzoeksgegevens vergeleken en worden aanbevelingen gegeven.

De verkregen onderzoeksresultaten van beide landen laten zich relatief goed met elkaar vergelijken aangezien de vragen op een relatief hoog aggregatieniveau gesteld zijn. De vergelijking is echter niet mogelijk bij de vraag naar de functies waarvoor kennis van vreemde talen vereist is. Terwijl het voor de Nederlandse respondenten duidelijk is wat met 'functies' bedoeld wordt, bestaat er aan Duitse zijde regelmatig verwarring over de term 'Tätigkeiten' als een equivalent voor functies en/of beroepen, zodat een statistisch zuivere verwerking van die Duitse gegevens niet te verwezenlijken is. Aan hand van de onderzoeksgegevens is in elk geval het arbeidsniveau van die werknemers waar kennis van vreemde talen vereist is, vastgesteld en in hiërarchische niveaus verdeeld.

2. Nederlandse bedrijven

2.1 Behoefte aan vreemde talen op bedrijfsniveau

1. Aantal bedrijven met behoefte aan kennis van vreemde talen

Uit tabel 1 kan worden afgeleid dat in ruim de helft van alle bedrijven (54%), waarvan de vragenlijst ingevuld is terugontvangen, behoefte aan kennis van vreemde talen bestaat. Omdat de kans bestaat dat bedrijven zonder behoefte aan kennis van vreemde talen ondervertegenwoordigd zijn in de response (selectiviteit), wordt er op gewezen dat het feitelijke aandeel van bedrijven met behoefte aan kennis van vreemde talen in de totale populatie wellicht (iets) lager ligt.

Tabel 1 - Verdeling van de bedrijven met en zonder behoefte aan kennis van vreemde talen naar grootteklasse (alleen bedrijven met 5 of meer werknemers)

	Grootteklasse:			Totaal
	5-10 werknemers	10-100 werknemers	meer dan 100 werknemers	
- wel behoefte	43%	51%	86%	54%
- geen behoefte	57%	49%	14%	46%
Totaal (= 100%)	58	179	35	272

Uit de verdeling naar grootteklasse kan worden opgemaakt dat de behoefte aan kennis van vreemde talen in de grote bedrijven (100 of meer werknemers) significant groter is dan in het midden- en kleinbedrijf (MKB). Ook binnen het MKB zijn er verschillen: bedrijven met 5-10 werknemers hebben minder vaak behoefte aan kennis van vreemde talen dan bedrijven met 10-100 werknemers. Resumerend kan vastgesteld worden dat de behoefte aan kennis van vreemde talen toeneemt naarmate de bedrijfsgrootte - gemeten aan het aantal werknemers - toeneemt.

Ook per *branche of bedrijfssector* zijn er verschillen. De behoefte aan vreemde talen is het grootst in de sector transport & logistiek: ruim 83 procent van de bedrijven uit die branche heeft die behoefte. Daarna volgen de industriële bedrijven met 78 procent. Ook in de zakelijke dienstverlening en in de horeca liggen de percentages met respectievelijk 68 en 67 procent ruim boven het percentage van 54 procent in de totale groep.

In de volgende sectoren is de behoefte aan vreemde talen verhoudingsgewijs minder groot: detailhandel (48%), landbouw (33%), onderwijs (33%) en gezondheidszorg (20%). Daarbij wordt opgemerkt dat voor de sectoren landbouw en onderwijs het aantal bedrijven of instellingen in de response klein is (respectievelijk 6 en 3 %). Overigens kan, zo blijkt uit opmerkingen, die de respondenten uit de gezondheidszorg aan het vragenformulier hebben toegevoegd, worden opgemerkt dat in die sector behoefte bestaat aan het inzetten van Duitse werknemers die het Nederlands - als een voor hen vreemde taal - beheersen.

Aan de bedrijven met behoefte aan vreemde talen is voorts gevraagd of zij bereid en in staat zijn om als leer- of stagebedrijf op te treden. Tweederde van die bedrijven beantwoordt die vraag bevestigend.

2. Waarvoor (voor welke activiteiten) is kennis van vreemde talen een vereiste?

Vanaf hier baseren we ons op de gegevens van de 146 bedrijven, die aangegeven hebben dat ze behoefte aan kennis van vreemde talen hebben. Allereerst wordt nagegaan in welke werksituaties gebruik gemaakt wordt van, c.q. behoefte bestaat aan kennis van vreemde talen.

Tabel 2 - Situaties waarin beheersing van vreemde talen vereist is (N = 146)

	Beheersing vreemde taal is:		
	regelmatig	soms vereist	nooit vereist
- correspondentie	60%	32%	8%
- e-mail, internet	36%	25%	39%
- lezen handleidingen	36%	39%	25%
- lezen vakliteratuur	29%	42%	29%
- telefoongesprekken	72%	25%	3%
- gesprekken met buitenlandse klanten	75%	17%	8%
- gesprekken met buitenlandse collega's	47%	26%	27%
- vergaderingen/teambesprekingen	22%	34%	44%
- buitenlandse reizen	36%	32%	32%
- presentaties, voordrachten	23%	30%	47%

Uit de gegevens van tabel 2 blijkt overduidelijk dat kennis van vreemde talen vooral vereist is voor (telefoon-)gesprekken met buitenlandse klanten en schriftelijke correspondentie (geldt voor respectievelijk ruim 70 en 60%). Slechts een gering aantal respondenten geeft aan dat kennis van vreemde talen voor deze activiteiten niet nodig is.

Ook het gebruik van vreemde talen voor het voeren van gesprekken met buitenlandse collega's scoort opvallend hoog. Kennis van vreemde talen voor e-mail en Internettoepassingen blijkt in eenderde van alle gevallen regelmatig voor te komen, maar is voor een nog iets grotere groep nooit een vereiste. Blijkbaar is het internationaal gebruik van e-mail en internet (nog) geen gemeengoed.

Voor het houden van lezingen of het geven van presentaties is kennis van vreemde talen verhoudingsgewijs minder vaak een vereiste. Datzelfde geldt ook voor het deelnemen aan vergaderingen of teambesprekingen. Desondanks komt het in bijna een kwart van alle gevallen regelmatig voor dat ook in die situaties kennis van vreemde talen een vereiste is.

3. Aan de kennis van welke vreemde talen bestaat behoefte?

Engels en Duits zijn de duidelijk koplopers voor wat betreft de behoefte aan kennis van vreemde talen (zie tabel 3). Daarbij zal de behoefte aan kennis van het Duits sterk samenhangen met het feit dat het onderzoek is verricht onder bedrijven en instellingen in de grensregio Nederland-Duitsland. Hoewel geen actuele gegevens over de behoefte aan vreemde talen in de totale populatie van Nederlandse bedrijven voorhanden zijn, mag aangenomen worden dat de behoefte aan kennis van het Duits in die totale populatie lager ligt.

Voor de goede orde wordt opgemerkt dat het hier en in het vervolg van deze rapportage gaat om die vreemde talen, die vereist zijn voor de met betrekking tot het gebruik van vreemde talen belangrijkste twee functies binnen de onderzochte bedrijven. Met andere woorden: binnen de onderzochte bedrijven kunnen ook nog andere functies voorkomen, waarvoor kennis van vreemde talen vereist is. Bovendien kan het daarbij gaan om functies waarvoor andere dan de (door het bedrijf) genoemde vreemde talen van belang zijn.

Tabel 3 - Vreemde talen waarvan kennis vereist is (N = 146)

	Kennis van vreemde taal is:		Berekend voor de totale groep (N= 272): vereist in % van alle bedrijven
	vereist	niet vereist	
- Engels	93%	7%	50%
- Duits	91%	9%	49%
- Frans	34%	66%	18%
- Spaans	7%	93%	4%
- Italiaans	6%	94%	3%
- Russisch	2%	98%	1%

Eenderde van de bedrijven (34%) heeft (ook) behoefte aan kennis van het *Frans*. Let wel: het gaat om de deelverzameling van bedrijven waarvan is vastgesteld dat zij behoefte hebben aan kennis van vreemde talen (= 54 % van alle bedrijven; vgl. tabel 1). Voor de totale groep schommelt het percentage rond de 18 procent ($54 * 34 = 18\%$). Dat wil zeggen dat kennis van het Frans in één op de zes bedrijven een 'must' is.

Kennis van Spaans, Italiaans en Russisch is in slechts klein percentage van de bedrijven een vereiste (7% of minder).

De behoefte aan kennis van een vreemde taal, zoals hier boven aan de orde gesteld, blijkt af te kunnen wijken van het feitelijke gebruik van die taal. Uit de laatste kolom van tabel 4 kan worden opgemaakt dat dat met name geldt voor het Engels en het Duits. Kennis van het Engels en Duits is, zoals we zagen in ruim 90 procent van de bedrijven een vereiste, terwijl daar in 20 respectievelijk 16 procent van de bedrijven zelden of nooit gebruik van wordt gemaakt. Voor de overige vreemde talen liggen de percentages in elkaars verlengde.

Tabel 4 - Mate waarin gebruik wordt gemaakt van een vreemde taal (N = 146)

	Vreemde taal wordt:		
	dagelijks gebruikt	maandelijks gebruikt	zelden of nooit gebruikt
- Engels	55%	25%	20%
- Duits	61%	23%	16%
- Frans	21%	12%	67%
- Spaans	3%	3%	93%
- Italiaans	3%	2%	95%
- Russisch	2%	0%	98%

4. Behoeftte aan vreemde talen per branche en functiegroep

Een interessante vraag is die naar de spreiding over *branches of sectoren*. Het blijkt dat Engels en Duits in alle branches met uitzondering van de zakelijke dienstverlening tussen de 90 en 100 procent scoren. In de zakelijke dienstverlening ligt dat percentage merkwaardig genoeg lager, namelijk rond de 80 procent. Een verklaring daarvoor kan zijn dat in de response sprake is van een oververtegenwoordiging van een bijzonder type bedrijven met een specifiek werkerterrein, zoals bijvoorbeeld vertaalbureaus die gespecialiseerd zijn in één of meerdere talen. Het feit dat de bedrijven uit de zakelijke dienstverlening oververtegenwoordigd zijn bij de drie in kwantitatief opzicht minst belangrijke talen (Spaans, Italiaans en Russisch) wijst eveneens in die richting.

Ook voor de verdeling naar *functiecategorie* geldt dat kennis van het Engels en het Duits voor iedere functiegroep vereist is. Frans (b)lijkt met name relevant te zijn voor de volgende functiegroepen: het algemeen management (directiefuncties), commerciële functies (o.a. in- en verkoop), receptionistes/telefonistes/secretarissen en pr-functies en minder relevant voor: het middenmanagement, uitvoerende functies en functies in de gezondheidszorg. Bij deze opsomming wordt aangetekend dat de absolute aantallen per functiecategorie veelal zo klein zijn dat er geen sprake is van 'harde' onderzoeksresultaten.

De behoefte aan kennis van het Spaans en Italiaans komt in dit onderzoek vooral voor bij managementfuncties, bij commerciële functies, bij de functie van secretaresse en bij pr-functies. In de drie bedrijven, die behoefte hebben aan kennis van het Russisch, heeft dat in eerste instantie betrekking op de functie van secretaresse en daarnaast op de commerciële en uitvoerende functies.

5. Taalvaardigheid en beheersingsniveau

In het navolgende worden de percentageverdelingen over het beheersingsniveau voor de verschillende taalvaardigheidsgebieden (spreek-, lees- en schrijfvaardigheden) weergegeven. Voor de talen Engels, Duits en Frans gebeurt dat in tabelvorm. Voor de talen Spaans, Italiaans en Russisch wordt vanwege de geringe aantallen volstaan met alleen de kerngegevens. De gegevens zijn in alle gevallen

gebaseerd op de informatie van de bedrijven waarvan eerder is vastgesteld dat behoefte bestaat aan kennis van de desbetreffende taal.

Engels, Duits en Frans

Uit de gegevens van tabel 5 kan worden opgemaakt dat voor elk van de drie talen geldt dat het beheersingsniveau ‘goede beheersing’ het meest voorkomt. Daarbij liggen de percentages voor elk van de drie taalvaardigheidsgebieden steeds rond de 50 procent, met dien verstande dat schrijfvaardigheid ten opzichte van spreek- en leesvaardigheid (iets) lager scoort. Het is opvallend dat in één op de vijf bedrijven, waar Engels, of Duits gebruikt wordt, een volledige beheersing van de taal (van alle drie de taalvaardigheidsonderdelen) vereist is. Voor Frans geldt deze vereiste niet voor alle drie de onderdelen.

Tabel 5 - Taalvaardigheden en beheersniveau

	<i>Beheersingsniveau:</i>			
	niet nodig	elementair niveau	goede beheersing	volledige beheersing
Engels (N = 136)				
- spreekvaardigheid	11%	11%	54%	24%
- leesvaardigheid	13%	12%	52%	24%
- schrijfvaardigheid	15%	15%	49%	21%
Duits (N=133)				
- spreekvaardigheid	14%	8%	56%	23%
- leesvaardigheid	15%	8%	56%	20%
- schrijfvaardigheid	17%	17%	47%	19%
Frans (N= 50)				
- spreekvaardigheid	10%	22%	48%	20%
- leesvaardigheid	10%	24%	52%	14%
- schrijfvaardigheid	16%	26%	44%	14%

Voor Frans is gemiddeld gesproken een lager beheersingsniveau vereist dan voor Engels en Duits. Meer specifiek kan vastgesteld worden dat voor Frans het vereiste beheersingsniveau met betrekking tot de spreek- en leesvaardigheid

gemiddeld iets onder het niveau van een goede beheersing ligt, terwijl voor Engels en Duits dat beheersingsniveau het gemiddelde niveau weerspiegelt. Het gemiddelde beheersingsniveau voor schrijfvaardigheid ligt voor Frans net boven het elementaire beheersingsniveau en voor Engels en Duits net iets onder het niveau van een goede beheersing.

Spaans, Italiaans en Russisch

De vereisten ten aanzien van de kennis van het *Spaans* (N = 10) liggen in de onderzochte bedrijven op alle drie de taalvaardigheidsgebieden. Gemiddeld gesproken is voor elk van die drie gebieden een goede beheersing noodzakelijk. In twee van de tien bedrijven is volledige beheersing ('native speaker') op alle drie de taalvaardigheidsgebieden vereist. Overigens geldt dat voor die twee bedrijven ook voor het Russisch.

Voor het *Italiaans* (N = 8) geldt evenals voor het Spaans dat alle drie de taalvaardigheidsgebieden van belang zijn. Gemiddeld gesproken ligt het vereiste beheersingsniveau met uitzondering van de spreekvaardigheid echter lager, namelijk op het niveau van de elementaire beheersing.

Voor twee van de drie bedrijven waarvoor het *Russisch* van belang is, geldt een beheersingsniveau van volledige beheersing op alle drie de vaardigheden. Voor het derde bedrijf is leesvaardigheid niet nodig.

2.2 Vereisten per functiegroep

In de enquête is de respondenten gevraagd om aan te geven voor welke (maximaal) twee functies kennis van de vreemde talen vereist is. De volgende tabel 6 geeft uitsluitsel over de gegeven antwoorden.

Tabel 6 - Verdeling naar functiecategorieën waarvoor kennis van vreemde talen vereist is

---

	Eerste functie	Tweede functie
--	----------------	----------------

	abs.	perc.	abs.	perc.
- management	14	10%	9	7%
- staffuncties en middenmanagement	13	9%	15	12%
- commerciële functies	47	32%	34	28%
- uitvoerende functies	17	12%	26	21%
- administratieve functies/ receptioniste/ telefoniste/ secretaresse	27	18%	21	17%
- functies in de zakelijke dienstverlening	6	4%	4	3%
- pr-functies	10	7%	6	5%
- functies in de gezondheidszorg	5	3%	3	3%
- overige functies	7	5%	4	4%
Totaal	146	100%	122	100%

Het moge duidelijk zijn dat de behoefte aan kennis van de vreemde talen het grootst is in het geval van commerciële functies (waaronder ook in- en verkoopfuncties). Op gepaste afstand volgen in aflopende volgorde de administratieve functies (waaronder ook de receptioniste, de telefoniste en de secretaresse begrepen wordt), de uitvoerende functies en het (midden)management. Voor de overige functiegroepen geldt dat zij ieder minder dan 10 procent uitmaken van het totaal van alle genoemde functies waarvoor vreemde talen relevant zijn. Opmerkelijk is dat ook de pr-functies daartoe behoren.

Overzicht 7 - Matrix functiecategorieën x vereiste vreemde talen

vreemde taal functiecategorie	Engels	Duits	Frans	Spaans	Italiaans	Russisch
management	x	x	x	x	x	
staffuncties en midden- management	x	x	x			
commerciële functies	x	x	x	x	x	x
uitvoerende functies	x	x	x	x	x	x
administratieve functies/ receptioniste/ telefoniste / secretaresse	x	x	x	x	x	x
functies in de zakelijke dienstverlening	x	x	x			
pr-functies	x	x	x	x	x	
functies in de gezondheidszorg	x	x	x			
overige functies	x	x	x			

x = vreemde taal is vereist voor functie; taal wordt minimaal één maal genoemd als vereiste voor de betreffende functie

x = vreemde taal is vereist voor functie; taal wordt minimaal één maal genoemd als vereiste voor de betreffende functie

De in de matrix weergegeven combinatie van functiegroep en vereiste vreemde taal laat zien dat Engels, Frans en Duits voor elke functie categorie relevant is. Dat wil zeggen dat de combinatie tussen een functiegroep en een vreemde taal minimaal door één van de respondenten is gelegd. Voor de talen Engels, Duits en ook Frans ligt het aantal maal dat die talen genoemd worden in combinatie met een functie categorie overigens veel hoger. Zo wordt in het geval van de commerciële functies, 75 keer aangegeven dat kennis van het Engels een vereiste is, terwijl in totaal (eerste en tweede functie tezamen) die functies 76 keer worden genoemd als functies waarvoor kennis van vreemde talen een vereiste is. Met andere woorden: slechts in één geval is de desbetreffende respondent van mening dat kennis van het Engels geen noodzaak is. Voor Duits ligt dat aantal op 72 van

76 en voor Frans op 31 van de 76. De drie overige talen zijn voor een beperktere groep functies van betekenis. Opvallend is dat het wel steeds om dezelfde functiegroepen gaat.

In het verlengde daarvan kan in omgekeerde zin ook worden vastgesteld dat voor bepaalde functiecategorieën geldt dat alle genoemde vreemde talen relevant kunnen zijn. Dat geldt in het bijzonder voor de commerciële functies, de uitvoerende functies en de administratieve functies. Wordt het Russisch buiten beschouwing gelaten dan geldt het ook voor het management en de pr-functies.

'Vreemdetalenpatroon' per functiecategorie

Na deze algemene beschrijving van de vereisten per functiecategorie wordt in het navolgende van de in kwantitatief opzicht meest relevante functiegroepen ($n > 15$) een beeld geschetst van de behoefte aan kennis van vreemde talen (het zogenaamde 'vreemdetalenpatroon'). Uit analysetechnische overwegingen is er voor gekozen om de gegevens van de eerste en tweede functie *niet* te sommeren, maar om uit te gaan van de gegevens de eerste of tweede functie en daarbij steeds te kiezen voor het hoogste absolute aantal. Aldus worden van de volgende functiegroepen het 'vreemdetalenprofiel' beschreven: management/directie ($n = 14$), middenmanagement ($n = 15$), commerciële functies ($n = 47$), uitvoerende functies ($n = 26$), administratieve functies ($n = 27$).

Management/directie

Zoals hier boven al is aangegeven worden met uitzondering van het Russisch alle andere vreemde talen minstens eenmaal als vereiste voor de functie genoemd. Zowel Spaans als Italiaans blijken echter slechts twee maal als vereiste genoemd te zijn. Voor het algemene management lijkt daarom kennis van het Frans (geldt voor één op de drie managers) en zeker van het Engels en Duits (ruim 90 en 100%) een vereiste.

Managers gebruiken vreemde talen vooral voor het voeren van correspondentie en (telefonische) gesprekken met buitenlandse klanten of collega's. Daarnaast wordt de vreemde talenkennis door ongeveer de helft van de managers aangewend tijdens reizen in het buitenland en voor het lezen van buitenlandstalige vakliteratuur.

Wat het beheersingsniveau betreft wordt voor Engels en Duits een gemiddeld goede tot zeer goede beheersing vereist op zowel het gebied van de spreekvaardigheid als die van de lees- en schrijfvaardigheden. Voor Frans is - voor zover die taal een vereiste is - doorgaans een lager beheersingsniveau afdoende (schommelt tussen elementaire kennis en een goede beheersing in). Dat laatste geldt in ongeveer gelijke mate ook voor het Spaans en het Italiaans.

Staffunctie en middenmanagement

Voor staffuncties en het middenmanagement gelden Engels en Duits bijna altijd als een vereiste. Frans is voor één op de vier van belang. In geen van de gevallen wordt kennis van het Spaans, Italiaans en Russisch als een vereiste genoemd.

In staffuncties en het middenmanagement wordt de vreemde talenkennis evenals bij de managers vooral aangewend voor het voeren van schriftelijke correspondentie en gesprekken met buitenlandse klanten. Opvallend is dat daarnaast ongeveer twee derde van alle gevallen kennis van vreemde talen ook vereist is voor het voeren van overleg met buitenlandse collega's.

Voor wat betreft het beheersingsniveau valt op dat de spreekvaardigheid gemiddeld hoger scoort dan de overige twee taalvaardigheidsgebieden. Voor spreekvaardigheid is een goede beheersing een vereiste; voor lees en schrijfvaardigheden volstaat een iets lager beheersingsniveau.

Commerciële functies

Ook voor de commerciële functies geldt dat kennis van het Engels en het Duits in meer dan 90 procent een vereiste is. Frans is voor één op de drie van dit type functionarissen van belang. Spaans en Italiaans worden slechts 1 of 2 keer genoemd.

In de commerciële functies wordt de kennis van de vreemde talen vooral gebruikt voor het voeren van (telefoon)gesprekken met buitenlandse klanten en voor schriftelijke correspondentie.

Het vereiste beheersingsniveau komt overeen met dat van de managers. Dat wil zeggen dat een goede tot volledige beheersing van het Engels en het Duits vereist is en dat wat betreft Frans volstaan kan worden met een iets lager beheersingsniveau.

Uitvoerende functies

Ook voor de uitvoerende (productie-)functies geldt kennis van het Engels en het Duits in meer dan 90 procent van de gevallen als een vereiste. Frans is in bijna 40 procent een vereiste. Kennis van het Spaans, Italiaans en Russisch wordt slechts sporadisch vereist (die talen worden respectievelijk 3, 1 en 2 keer genoemd).

In de uitvoerende functies is de kennis van de vreemde talen nodig voor het voeren van (telefonische) gesprekken met buitenlandse klanten en voor schriftelijke correspondentie. In vergelijking met de eerder besproken functiegroepen ligt de gemiddelde score echter aanzienlijk lager. Dat wil zeggen dat die situaties veel minder vaak voorkomen. Daar staat tegenover dat bij de uitvoerende functies het gebruik van de vreemde talen voor het lezen van buitenlandstalige handelingen en instructies even hoog scoort als het gebruik voor mondelinge en schriftelijke communicatie.

Het vereiste beheersingsniveau ligt in vergelijking met de andere functiegroepen over de gehele linie lager. Voor Engels en Duits is een beheersingsniveau tussen elementaire en goede beheersing vereist, terwijl voor Frans het elementaire beheersingsniveau volstaat.

Administratieve functies

Voor de administratieve functies (inclusief de receptioniste- en secretaressefuncties) geldt eveneens dat het Engels en het Duits in meer dan 90 procent van alle gevallen een vereiste is. Frans scoort wederom rond de 30 procent. Spaans, Italiaans en Russisch worden in totaal 6 keer genoemd.

In de administratieve functies wordt de kennis van de vreemde talen vooral gebruikt voor het voeren van (telefonische) gesprekken met buitenlandse klanten en collega's. Het gebruik voor schriftelijke correspondentie scoort verhoudingsgewijs laag.

Het vereiste beheersingsniveau komt overeen met dat van de staffuncties en het middenkader. Dat wil zeggen dat gemiddeld gesproken een goede beheersing van het Engels en het Duits vereist is en dat voor wat betreft het Frans volstaan wordt met het elementaire beheersingsniveau.

Overzicht 8 – Resumé ‘vreemdetalenprofielen’

vreemde taal*	Engels			Duits			Frans		
	G	L	S	G	L	S	G	L	S
vaardigheidsaspect**									
management***	3-4	3-4	3-4	3-4	3-4	3-4	2-3	2-3	2-3
staffuncties en middenmanagement	3-4	3-4	3-4	3-4	3-4	3-4	2-3	2-3	2-3
uitvoerende functies	3	2-3	2-3	2-3	2-3	2-3	1-2	1-2	1-2
administratieve functies	3	3	3	3	3	2-3	1-2	1-2	1-2

* Spaans, Italiaans und Russisch zijn buiten beschouwing gelaten, omdat die talen voor geen van de functiecategorieën behoren tot het vreemdetalenprofiel.

** G=spreekvaardigheden; L= leesvaardigheden; S=schrijfvaardigheden.

*** eheersingsniveau: 1=niet nodig; 2= elementair niveau; 3=goede beheersing; 4=volledigebeheersing

3. Duitse bedrijven

3.1 Behoeftte aan vreemde talen op bedrijfsniveau

1. Aantal bedrijven met behoefte aan kennis van vreemde talen

Uit tabel 9 kan worden afgeleid dat bij 117 van de in totaal 189 bedrijven (62%) waarvan de vragenlijst ingevuld is terugontvangen, behoefte aan kennis van vreemde talen bestaat. Omdat de kans bestaat dat bedrijven zonder behoefte aan kennis van vreemde talen *ondervertegenwoordigd* zijn in de response (selectiviteit), wordt er op gewezen dat het feitelijke aandeel van bedrijven met behoefte aan kennis van vreemde talen in de totale populatie wellicht (iets) lager ligt.

Tabel 9 - Verdeling van de bedrijven met en zonder behoefte aan kennis van vreemde talen naar grootteklasse

	Grootteklasse:				Totaal
	1-4 werknemers	5-10 werknemers	11-100 werknemers	meer dan 100 werknemers	
- wel behoefte	57%	47%	68%	77%	62%
- geen behoefte	43%	53%	33%	23%	38%
Totaal (=100%)	21	55	83	30	189

Uit bovenstaande tabel blijkt dat de behoefte aan kennis van vreemde talen bij bedrijven met meer dan 10 werknemers beduidend hoger is dan bij kleinere bedrijven. Daarnaast wordt bij de kleine bedrijven (1 tot 5 werknemers) met 57% een grotere behoefte aan kennis van vreemde talen gesignaleerd dan bij de bedrijven met 5 tot 10 werknemers (47%). Aangezien de steekproef onder Nederlandse bedrijven alleen bedrijven met meer dan 5 werknemers bevat, kan niet zonder meer aangenomen worden dat dit ook voor de kleine bedrijven aan Nederlandse zijde geldt.

De behoefte van Duitse bedrijven aan kennis van vreemde talen is sterk afhankelijk van de branche of bedrijfssector waartoe het bedrijf behoort. De behoefte aan vreemde talen is het grootst in de sector transport & logistiek met 93 %. Daarna volgen de groothandel met 72%, de industriële bedrijven met 68 % en de dienstverlening met 66 %. Deze gegevens komen in de kern overeen met de resultaten van het onderzoek in het Nederlandse deelgebied van de Euregio. (Er is geen zinvolle verklaring voor het feit dat uit het Nederlandse deelonderzoek bij de horeca - evenals bij de sector landbouw en gezondheid - een bovengemiddelde behoefte aan vreemde talen blijkt.) Binnen de detailhandel is de behoefte aan kennis van vreemde talen gering (41%).

Aan bedrijven met behoefte aan vreemde talen is voorts gevraagd of zij als leer- of stagebedrijf optreden: 53 % van de in totaal 117 bedrijven beantwoordt deze vraag bevestigend.

2. Waarvoor (voor welke activiteiten) is kennis van vreemde talen een vereiste?

Hieronder volgt het resultaat van de antwoorden op de vraag in welke werksituaties er gebruik gemaakt wordt van c.q. behoefte bestaat aan kennis van vreemde talen.

Tabel 10 - Situaties waarin beheersing van vreemde talen vereist is

	Beheersing vreemde taal is:		
	regelmatig vereist	soms vereist	nooit vereist
- correspondentie	55%	37%	7%
- e-mail, internet	58%	28%	14%
- lezen handleidingen	24%	47%	28%
- lezen vakliteratuur	26%	44%	30%
- telefoongesprekken	54%	38%	8%
- gesprekken met buitenlandse klanten	49%	35%	15%
- gesprekken met buitenlandse collega's	38%	35%	27%
- vergaderingen/teambesprekingen	23%	23%	55%
- buitenlandse reizen	41%	34%	26%
- prestaties, voordrachten	23%	29%	48%

Uit de gegevens van tabel 10 blijkt duidelijk dat vooral bij de 'traditionele' klantgerichte werkzaamheden zoals correspondentie/fax, telefoongesprekken en gesprekken met buitenlandse klanten kennis van vreemde talen soms of regelmatig vereist zijn. Dit komt in grote lijnen overeen met de onderzoeksresultaten uit het Nederlandse deelonderzoek. Met betrekking tot het gebruik van e-mail c.q. internet is er wel een verschil. Het gebruik van vreemde talen voor het voeren van gesprekken met buitenlandse collega's scoort - zoals ook reeds bij het Nederlandse deelonderzoek geconstateerd is - opvallend hoog. Terwijl 60 % van de Nederlandse bedrijven aangeeft dat hiervoor soms en zelfs regelmatig kennis van vreemde talen vereist is, is het aantal Duitse bedrijven 86 %.

Voor het houden van lezingen of het geven van presentaties geldt evenals bij de Nederlandse bedrijven dat kennis van vreemde talen verhoudingsgewijs minder vaak een vereiste is. Datzelfde geldt ook voor het deelnemen aan vergaderingen of teambesprekingen. Desondanks komt het in bijna een kwart van alle gevallen regelmatig voor dat ook in die situaties kennis van vreemde talen een vereiste is.

3. Aan (de kennis van) welke vreemde talen bestaat behoefte?

Voor wat betreft de behoefte aan kennis van vreemde talen is het Engels duidelijke koploper met 91 % (zie tabel 11), op grote afstand volgen het Nederlands en het Frans met elk 32 %. Al is de score van het Nederlands gelijk aan het Frans, toch heeft de Nederlandse taal voor de bedrijven in het Duitse deelgebied van de Euregio nog niet die betekenis die het Duits omgekeerd wel voor de Nederlandse bedrijven in het grensregio heeft. Hoewel geen actuele gegevens over de behoefte aan vreemde talen in de totale populatie van Duitse bedrijven voorhanden zijn, mag aangenomen worden dat de behoefte aan kennis van de Nederlandse taal in die totale populatie lager ligt.

Voor de goede orde wordt opgemerkt dat in deze rapportage gaat om die vreemde talen, die vereist zijn voor de met betrekking tot het gebruik van vreemde talen belangrijkste twee functies binnen de onderzochte bedrijven (dus bijvoorbeeld 'vrachtwagenchauffeur', 'ambtenaar', 'buschauffeur' etc.). Verder kan het daarbij ook functies betreffen waarvoor andere dan de (door het bedrijf) genoemde vreemde talen van belang zijn.

Tabel 11 - Vreemde talen waarvan kennis vereist is (N = 117)

	Kennis van vreemde taal is:		Berekend voor de totale groep (N= 189): vereist in % van alle bedrijven
	vereist	niet vereist	
- Engels	91%	9%	56%
- Nederlands	32%	68%	20%
- Frans	32%	68%	20%
- Spaans	14%	86%	9%
- Italiaans	12%	88%	7%
- Russisch	7%	93%	4%

Let wel: de genoemde percentages voor de behoefte aan kennis van de Engelse, Nederlandse en Franse taal hebben betrekking op Duitse bedrijven, die in alge-

mene zin behoefte aan kennis van vreemde talen hebben(= 62 % van de onderzochte bedrijven; zie tabel 9). Derhalve zijn deze aantallen vergeleken met de totale populatie van Duitse bedrijven veel lager: voor Engels 56% en 20% voor Nederlands en Frans. Dit houdt in dat kennis van de Nederlandse en de Franse taal bij één op de vijf Duitse bedrijven in de Euregio Rhein-Waal vereist is.

Met betrekking tot de mate waarin gebruik gemaakt wordt van een vreemde taal wordt het volgende beeld geschetst.

Tabel 12 - Mate waarin gebruik wordt gemaakt van een vreemde taal (N = 117)

	Vreemde taal wordt:		
	dagelijks gebruikt	maandelijks gebruikt	zelden of nooit gebruikt
- Engels	49%	31%	20%
- Nederlands	21%	11%	69%
- Frans	16%	16%	69%
- Spaans	6%	6%	88%
- Italiaans	3%	7%	90%
- Russisch	0%	7%	93%

Uit tabel 12 blijkt dat de Nederlandse taal in het dagelijkse gebruik veelvuldiger benut wordt dan de Franse taal. Zoals reeds eerder opgemerkt, steekt het Engels er met kop en schouders bovenuit.

4. Behoefte aan vreemde talen per branche en functiegroep

Er ontstaat een interessant beeld wanneer men de behoefte aan vreemde talen per branche of bedrijfssector bekijkt. Dan blijkt dat terwijl het Engels in alle branches constant rond de 90 procent scoort, de behoefte aan Nederlands als vreemde taal binnen de branches verschilt. Het Nederlands scoort vooral bij de detailhandel (62%) en de transport & logistiek (54 %) hoog. Het percentage bij de zakelijke dienstverlening ligt lager: namelijk 37 % van de bedrijven heeft behoefte aan

kennis van de taal van het buurland. Terwijl 80% van de Nederlandse bedrijven uit de sector zakelijke dienstverlening kennis van de Duitse taal vereist. Dit lijkt de conclusie te rechtvaardigen dat de zakelijke dienstverlening aan Duitse kant van de Euregio niet primair gericht is op Nederlandse klanten.

5. Taalvaardigheid en beheersingsniveau

In het navolgende gaat het om de mate van beheersing van de drie taalvaardigheidsgebieden: 'spreekvaardigheid', 'leesvaardigheid' en 'schrijfvaardigheid'. De talen Engels, Nederlands en Frans worden in tabelvorm weergegeven. Voor het Spaans, Italiaans en Russisch worden vanwege de geringe aantallen volstaan met alleen de kerngegevens. De gegevens zijn in alle gevallen gebaseerd op de informatie van de 117 bedrijven waarvan eerder is vastgesteld dat behoefte bestaat aan kennis van de desbetreffende taal.

Engels, Nederlands, Frans

Uit de gegevens van tabel 13 kan worden opgemaakt, dat bedrijven waar de behoefte aan kennis van vreemde talen bestaat voor het overgrote merendeel goede tot zeer goede kennis van de Engelse taal op alle drie detailvaardigheidsgebieden verlangen. Voor de spreek - en leesvaardigheid geldt dat zelfs voor driekwart van alle bedrijven. Dit beeld komt overeen met de bevindingen aan Nederlandse zijde van de Euregio.

Tabel 13 - Taalvaardigheden en beheersniveau

	Beheersingsniveau:			
	niet nodig	elementair niveau	goede beheersing	volledige beheersing
Engels (N = 110)				
- spreekvaardigheid	2%	23%	51%	25%
- leesvaardigheid	3%	23%	49%	25%
- schrijfvaardigheid	8%	29%	42%	22%
Nederlands (N = 67)				
- spreekvaardigheid	40%	36%	19%	5%
- leesvaardigheid	43%	33%	16%	8%
- schrijfvaardigheid	58%	32%	6%	5%
Frans (N= 71)				
- spreekvaardigheid	34%	37%	23%	7%
- leesvaardigheid	33%	33%	25%	9%
- schrijfvaardigheid	43%	34%	16%	7%

Terwijl in het Nederlandse deelgebied de mate van beheersingsniveau voor de Duitse en de Engelse taal op hetzelfde niveau ligt (ongeveer 75% 'goede' tot 'volledige' beheersing), geeft slechts een kwart van de Duitse bedrijven aan dat zij 'goede' tot 'volledige' beheersing van de Nederlandse taal noodzakelijk achten. Bij een derde deel van de Duitse bedrijven met behoefte aan kennis van vreemde talen is het elementaire beheersingsniveau van deze taal vereist.

Indien de waarden voor de afzonderlijke talen met elkaar vergeleken worden, dan blijkt dat de Franse taal hoger scoort dan de Nederlandse taal: ongeveer eenderde van de Duitse bedrijven in de Euregio die behoefte hebben aan kennis van vreemde taal geven aan dat zij een 'goede' tot 'volledige' beheersing van de Franse taal eisen. Hier is eveneens sprake van een verschil met resultaten van het Nederlandse deelonderzoek waaruit blijkt dat een groter aantal Nederlandse bedrijven behoefte heeft aan een 'goede' beheersing van de Franse taal dan de Duitse bedrijven.

Het moge duidelijk zijn dat de omschrijving 'goede' of 'volledige' beheersing van de vreemde taal subjectief is en het is de vraag of de Nederlandse en Duitse respondenten dezelfde betekenis eraan geven, maar dan nog kan vastgesteld worden dat de vereiste mate van beheersingsniveau van de vreemde taal in de Nederlandse bedrijven van de Euregio Rhein-Waal iets hoger is dan in de bedrijven aan Duitse zijde.

Spaans, Italiaans en Russisch

Met betrekking tot het Spaans (N= 56) zijn het - met ongeveer 25 % - vooral de basisvaardigheden (spreek-, lees-, en schrijfvaardigheden) die van de werknemers geëist worden. Hetzelfde beeld blijkt bij het Italiaans (N= 35): indien kennis van de taal al geëist wordt dan betreft het basisvaardigheden. Daarbij ligt het percentage rond de 20 %, dus nog iets lager dan bij de Spaanse taal.

De Russische taal komt in de rangorde van de vreemde talen op de laatste plaats. Slechts 10 % van de 51 bedrijven die deze vraag beantwoord hebben, geven aan basisvaardigheden in deze taal te eisen. Het is echter opmerkelijk dat nog eens 10 % van de bedrijven ook een hogere beheersingsgraad van de taal eisen.

Er wordt nogmaals nadrukkelijk op gewezen, dat er geen sprake is van representatieve onderzoeksgegevens. Er wordt vanuit gegaan dat bedrijven die geen behoefte aan kennis van vreemde talen hebben, zich naar verhouding terughoudender hebben opgesteld bij het beantwoorden van de vragen dan bedrijven waar die behoefte wel bestaat. De vraag naar het beheersingsniveau van de vreemde taal is alleen aan die bedrijven gesteld geworden die van tevoren de behoefte aan kennis van vreemde taal kenbaar hebben gemaakt. Slechts een deel van die bedrijven heeft - zoals blijkt uit het hoge aantal 'missing cases' - deze vraag beantwoord, zo dat hier bedrijven met een concrete behoefte aan kennis van de vreemde taal overgerepresenteerd zijn. Met andere woorden: de werkelijke behoefte aan beheersing van de vreemde taal bij bedrijven aan Duitse zijde van de Euregio zou veel lager kunnen zijn, dan uit deze onderzoeksgegevens blijkt.

3.2 Vereisten per functiegroep

In de enquête is de respondenten gevraagd om aan te geven voor welke functies kennis van de vreemde talen vereist is: op het niveau van uitvoerende functies (geschoold werkmán c.q. vakman), middenkaderfuncties of managementfuncties. Tabel 14 geeft een overzicht van de resultaten.

Tabel 14 - Verdeling naar functiecategorieën waarvoor kennis van vreemde talen vereist is

	abs.	perc.
- management	27	27%
- staffuncties en middenmanagement	41	41%
- uitvoerende functies	31	31%
Totaal	99	100%

Uit de tabel blijkt dat vooral bij de middenkaderfuncties kennis van de vreemde taal vereist is, maar bij de uitvoerende functies van minder belang is. Aan Nederlandse zijde is het beeld totaal anders: hier wordt vooral van de werknemers in uitvoerende functies kennis van vreemde taal geëist. Verdeeld naar de betekenis van de afzonderlijke vreemde talen ontstaat het volgende overzicht:

Overzicht 15 - Matrix functiecategorieën x vereiste vreemde talen

functiecategorie	vreemde taal vereist					
	Engels	Nederlands	Frans	Spaans	Italiaans	Russisch
management	93%	33%	26%	15%	22%	7%
staffuncties en middenmanagement	95%	29%	46%	5%	5%	5%
uitvoerende functies	81%	36%	23%	23%	10%	3%

De getallen uit tabel 15 bevestigen het boven geschetste beeld: indien er sprake is van behoefte aan een vreemde taal dan is dat in de eerste plaats het Engels; de functies waarvoor Engels vereist is komen in alle drie de functiecategorieën voor met het zwaartepunt bij de staffuncties en het middenmanagement. Op grote afstand volgt, ook niets nieuws, de taal van het buurland het Nederlands. Hier is echter wel sprake van een bijna gelijke verdeling binnen de functiecategorieën. De Franse taal ligt voor de ondervraagde bedrijven op gelijke hoogte met het Nederlands, maar hier is het voornamelijk het middenmanagement waar de kennis van de Franse taal geëist wordt. Wederom op grote afstand volgen het Spaans, Italiaans en het Russisch; het aantal respondenten is hier echter zo gering, dat geen zinvolle conclusie over de betekenis van deze talen voor de specifieke functiecategorieën getrokken kan worden.

'Vreemdetalenpatroon' per functiecategorie

Na deze algemene beschrijving van de vereisten per functiecategorie worden in het navolgende een totaalbeeld geschetst van de behoefte aan kennis van vreemde talen (het zogenaamde 'vreemdetalenpatroon').

Management

Datgene wat bij de Nederlandse managementfuncties geconstateerd werd, geldt ook voor hun collega's aan Duitse zijde: het Engels is met 93 % de belangrijkste vreemde taal. Het wordt bijna gezien als een basisvoorwaarde voor leidinggevende

functies. Deze conclusie geldt niet voor de taal van het buurland. Weliswaar behoort het Duits (net als het Engels) tot de vaste vereiste vaardigheden voor Nederlandse leidinggevenden, het Nederlands daarentegen is 'slechts' bij 33 % van de Duitse leidinggevende functies vereist. Deze situatie is wederom vergelijkbaar met die van de Franse taal: terwijl eenderde van de Nederlandse bedrijven van hun leidinggevend personeel kennis van de Franse taal verwachten, ligt de waarde aan Duitse zijde bij een kwart. Daarna volgen met respectievelijk 15%, 22% en 7 % het Spaans, Italiaans en Russisch.

Managers gebruiken vreemde talen vooral voor het voeren van correspondentie en (telefonische) gesprekken met buitenlandse klanten, bij het e-mailen en het surfen op internet en tijdens reizen in het buitenland.

Staffuncties en middenmanagement

Voor staffuncties en het middenmanagement geldt kennis van het Engels bijna altijd als een vereiste - hier is nauwelijks een verschil merkbaar tussen de Duitse en Nederlandse Euregio. Er wel verschil merkbaar bij de taal van het buurland. De Nederlandse bedrijven eisen van hun werknemers een evengrote beheersing van de Duitse taal als van de Engelse taal. Bij de Duitse bedrijven daarentegen speelt kennis van de Nederlandse taal voor de staffuncties en het middenmanagement met 29 % een ondergeschikte rol. Met name de vergelijking met de Franse taal is navrant: bij het middenmanagement is Frans bij 46 % een vereiste - in vergelijking met de Nederlandse functiecategorie bijna twee keer zo veel. Het Spaans, Italiaans en het Russisch speelt op het niveau van middenmanagement bij de ondervraagde bedrijven nauwelijks een rol van betekenis.

In de staffuncties en het middenmanagement wordt de kennis van vreemde talen aangewend bij een groot scala van beroepsspecifieke eisen: bij de correspondentie en het e-mailen/internet-surfen als ook bij het telefoneren, het voeren van besprekingen met buitenlandse klanten en collega's en ook bij reizen in het buitenland.

Uitvoerende functies

Ook voor de uitvoerende functies (op het niveau van vakman) vormt de kennis van de Engelse taal een vereiste, maar met 81% duidelijk minder dan bij Nederlandse bedrijven. Een interessant gegeven is de grote behoefte aan kennis van de Franse en Spaanse taal bij deze functiecategorie (voor beide talen 23%). De behoefte aan de Nederlandse taal is voor deze functiecategorie zelfs groter dan bij de (midden)managementfuncties: 36 % van de ondervraagde Duitse bedrijven geeft dit als vereiste aan. Dit kan erop wijzen dat het contact met Nederlandse klanten - en daarmee ook de noodzaak om zich van die taal te bedienen - vooral op dit bedrijfsniveau plaatsvindt. Typische werkzaamheden waarbij de kennis van de vreemde taal vereist is, worden met uitzondering van e-mail-correspondentie en internet niet genoemd op het niveau van uitvoerende functies. Kennis van de Italiaanse en Russische taal speelt zoals bij het middenmanagement een rol van weinig betekenis.

In de navolgende tabel wordt een overzicht van de vreemdetalenprofielen voor de drie functiecategorieën geschetst.

Overzicht 16 - Resumé 'vreemdetalenprofielen'

vreemde taal*	Engels			Nederlands			Frans		
vaardigheidsaspect**	G	L	S	G	L	S	G	L	S
management***	3	2	2	3	2	2	3	1-2	2
staffuncties/ middenmanagement	3	2	2-3	3	2	2-3	3	2	2-3
uitvoerende functies	3	2	2	2-3	1-2	2	2-3	1-2	1-2

* Spaans, Italiaans en Russisch zijn buiten beschouwing gelaten, omdat die talen voor geen van de functiecategorieën behoren tot het vreemdetalenprofiel.

** G=spreekvaardigheden; L= leesvaardigheden; S=schrijfvaardigheden

*** Beheersingsniveau: 1=niet nodig; 2=elementair niveau; 3=goede beheersing; 4=volledige beheersing

Bij een vergelijking met de Nederlandse onderzoeksresultaten blijkt dat de Nederlandse bedrijven bij alle drie de functiegroepen hogere eisen aan de kennis van de vreemde talen stellen dan de Duitse bedrijven in de Euregio.

4. Nederland en Duitsland vergeleken

Uit beide deelonderzoeken is gebleken dat meer dan de helft van de Nederlandse en Duitse bedrijven in de grensregio behoefte heeft aan kennis van de vreemde talen. Aan Duitse zijde geldt dat zelfs voor bijna tweederde van de bedrijven. Het Engels is aan beide zijden koploper met meer dan 90 %. Ook met betrekking tot de behoefte aan kennis van de Franse taal is er nauwelijks een verschil merkbaar tussen Nederlandse en Duitse bedrijven: Frans scoort iets boven 30%. Geheel anders is het gesteld met de taal van het buurland. Terwijl de betekenis voor de Nederlandse bedrijven met 91% overeenkomt met de score van de Engelse taal, komt de waardering voor het Nederlands bij Duitse bedrijven overeen met die van de Franse taal: 32 %. Voor dit resultaat kunnen drie factoren aangedragen worden: ten eerste het feit dat het Duitse taalgebied zeer veel groter is dan het Nederlandse en derhalve ook een belangrijke voertaal is bij bijvoorbeeld Oost-Europese klanten. Ten tweede is de Nederlandse economie veel sterker op de - naar vergelijking grotere - Duitse markt georiënteerd dan omgekeerd. Ten derde bestaat het vermoeden dat het grootste deel van de ondervraagde Nederlandse bedrijven actief zijn op de Duitse markt, terwijl de Duitse bedrijven in het grensgebied eerder de mogelijkheid hebben om zaken te doen in Duitsland zelf.

De behoefte aan Spaans, Italiaans en Russisch is aan beide zijden van de Euregio duidelijk minder groot dan de bovengenoemde talen Engels, Duits, Nederlands en Frans. Hierbij moet wel opgemerkt worden dat de scores voor deze drie talen aan Duitse zijde over het algemeen hoger liggen. Het gegeven dat de kennis van het Spaans, Italiaans en Russisch verhoudingsgewijs weinig vereist is, betekent echter niet dat deze talen onbelangrijk zijn. Berekend voor de totale populatie van bedrijven in de regio hebben meerdere tientallen en zelfs honderden bedrijven behoefte aan deze talen.

Over het algemeen kan gesteld worden dat de kennis van vreemde talen in alle branches van grote betekenis is. Een vaststelling, zo blijkt uit de onderzoeksresultaten, die nog sterker voor Nederland van toepassing is dan voor Duitsland. Voor de Duitse bedrijven geldt eveneens dat vanuit de detailhandel er minder kennis van vreemde talen vereist wordt.

De behoefte aan kennis van vreemde talen is vooral vereist voor de 'traditionele' klantgerichte werkzaamheden zoals correspondentie / fax en (telefoon-)gesprekken met buitenlandse klanten. Dit geldt in gelijke mate voor zowel de Duitse als voor de Nederlandse ondervraagde bedrijven met een behoefte aan kennis van vreemde talen. Bovenstaand verklaart het feit dat bij Duitse bedrijven op het niveau van uitvoerende functies een grote behoefte aan kennis van de Nederlandse taal bestaat, aangezien met name op de werkvloer de mondelinge, telefonische en schriftelijke communicatie met Nederlandse klanten plaatsvindt.

Het blijkt overigens dat de kennis van vreemde talen op het niveau van uitvoerende functies (vakman) een bijzondere rol speelt. Terwijl bij de ondervraagde Duitse bedrijven uit de grensregio de uitvoerende functies de tweede plaats innemen achter het middenmanagement, nemen zij aan Nederlandse zijde de koppositie in.

Opvallend is dat zowel bij de Nederlandse als bij de Duitse bedrijven met een behoefte aan kennis van vreemde talen hoge eisen gesteld worden aan het beheersingsniveau van vooral de Engelse taal: in 20 tot 25 % van de bedrijven wordt een volledige beheersing van de taal geëist (hear native'). Aan Nederlandse zijde geldt dit overigens niet alleen voor de Engelse taal maar ook voor het Duits en Frans. Het blijkt dat het vereiste beheersingsniveau door Nederlandse bedrijven met betrekking tot spreekvaardigheid Engels, de taal van het buurland en Frans over het algemeen hoger ligt dan bij de Duitse bedrijven in de Euregio.

5. Aanbevelingen

Een thema dat in het onderhavige onderzoek, c.q. in de enquête onder bedrijven niet aan de orde is gesteld, betreft de vraag hoe voorzien is of kan worden in de behoefte aan kennis van de vreemde talen. Daartoe lijken op in elk geval twee wegen open te staan: in de eerste plaats de weg van het (beroeps-)onderwijs en de (bij-)scholing door bedrijven en op de tweede plaats door het aantrekken van buitenlandse werknemers.

Als men het beroepsonderwijs van beide landen vergelijkt, dan kan vastgesteld worden dat de kennis van de vreemde talen eerder een ondergeschikte rol inneemt. Dat lijkt niet te rijmen met de bevindingen van dit onderzoek: derhalve is actie geboden. Hoewel in het Nederlandse beroepsonderwijs de kwalificaties en de daarbinnen geformuleerde eindtermen in principe voldoende ruimte bieden om in te spelen op de behoeften van het regionale bedrijfsleven, blijkt die ruimte niet volledig benut te worden. In het Duitse 'duale' systeem van beroepsonderwijs kent men de 'Ausbildungsordnungen' waarvan de inhoud van rechtswege verplicht gedefinieerd is. Het is derhalve bij voorbaat moeilijker om het onderwijs van vreemde talen te verankeren in de primaire beroepsopleiding. Toch bestaat hier ook de mogelijkheid om via verdere kwalificering de noodzakelijke talenkennis te verwerven. Van deze mogelijkheid maken al veel cursisten gebruik. Tevens blijkt dat veel (vaak grotere) bedrijven taalcursussen aanbieden of deelnemen aan internationale uitwisselingsprojecten voor beroepsopleidingen.

Activiteiten tot het verwerven van een vreemde taal moeten echter niet alleen gericht zijn op de beroepsopleidingen in scholen en bedrijven in de grensregio. Ook het algemeen vormend onderwijs en het volwassenenonderwijs zal erbij betrokken moeten worden. Gezien het belang van de taal van het buurland in de grensregio zou er ook de Euregio bijzondere moeite moeten doen om de samenwerking tussen scholen en bedrijven aan beide zijden van de grens te bevorderen. Dit kan tot stand komen door grensoverschrijdende uitwisselingen van leerlingen en werknemers maar ook van opleiders en leraren. Want de taal wordt nog altijd het beste in het land zelf geleerd, in het directe contact met mensen en cultuur van het land. En tenslotte wordt door het verwerven van een taal ook een belangrijke sleutelkwalificatie gehaald: men verwerft de vaardigheid andere talen te leren.

Een tweede weg om aan de behoefte van bedrijven aan kennis van vreemde talen tegemoet gekomen kan worden, is het aantrekken van buitenlandse werknemers. Daarbij gaat het in de grensregio natuurlijk in eerste instantie om Duitse werknemers voor Nederlandse bedrijven en Nederlandse werknemers voor Duitse bedrijven. Met betrekking tot de specifieke behoefte aan kennis van Duitse c.q. Nederlandse taal biedt een euregionale arbeidsmarkt, zoals die thans bij de Euregio lijkt te ontstaan, een groot scala aan mogelijkheden. Met als achtergrond een Europa dat steeds meer naar elkaar toe groeit, verdient de vraag naar de mogelijkheden van een kwalitatieve en brede toegang tot het verwerven van een vreemde taal zonder meer bijzondere aandacht.